

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету
від 26.08.2020 р., протокол №01

Етнолінгвістика

(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки	магістра
	(назва ступеня вищої освіти)
спеціальності	035 Філологія
	(шифр і назва спеціальності)
спеціалізації	035.01 українська мова і література
	(шифр і назва предметної спеціальності)
освітньо-професійної програми	«Філологія»
	(назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2020

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Ганна ВУСИК, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 21.08.2020 р., протокол №01.

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Етнолінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Філологія» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.01 українська мова та література.

Предметом навчальної дисципліни є етнічно марковані одиниці мови, що, функціонуючи як засіб збереження й передачі етнічної інформації. Усе це передбачає формування в майбутніх словесників етнічного психоментального типу мислення, що має закласти ґрунт для плекання ними національної самосвідомості учнів, а також розуміння лінгво- й історіософських, етнопсихологічних, лінгвокультурологічних, соціально-політичних та інших проблем крізь призму мови як визначальної ознаки українського етносу. У процесі оволодіння етнокультурними ресурсами національної мови, які відтворюють світоглядні й аксіологічні цінності, у студентів-філологів формується етнічна соціалізація, розвивається усвідомлення багатьох сучасних етнічних процесів.

Міждисциплінарні зв'язки: «Вступ до мовознавства», «Теорія мовленнєвої комунікації», «Лінгвокультурологія», «Психолінгвістика», «Педагогічна лінгвістика»; «Лінгвістичний аналіз тексту».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Етнолінгвістика» є викладання навчальної дисципліни «Етнолінгвістика» на другому (магістерському) рівні вищої освіти є формування уявлення про самотність етнічних мов та їх «картин світу», про механізми, які забезпечують взаєморозуміння між народами у процесі обміну культурними цінностями й життєвим досвідом.

1.2. Основним завданням вивчення навчальної дисципліни «Етнолінгвістика» є висвітлення сучасного етнолінгвістичного напрямку, шляхів його розвитку; дослідження лінгвістичних та філософських передумов та проблем, що мали вплив на виникнення та розвиток етнолінгвістики в Україні, пострадянському просторі та зарубіжжі. Особлива увага звертається на розуміння різних напрямів етнолінгвістики.

Курс «Етнолінгвістика» дає загальне уявлення про етнолінгвістику як міждисциплінарну науку, про зв'язок мови з духовною та матеріальною культурою народу. Етнолінгвістика вивчає мову як засіб отримання, збереження, обробки, переробки інформації про культуру етносу. Ця галузь мовознавства спрямована на дослідження способів концептуалізації й

категоризації певною мовою світу дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики і літературознавства в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.</p> <p>ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 11. Здатність проведення досліджень на належному рівні.</p> <p>СК 1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.</p> <p>СК 3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.</p> <p>СК 4. Здатність здійснювати науковий синтез і структурування мовного/мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.</p> <p>СК 7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.</p>	<p>ПР 1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного вдосконалення.</p> <p>ПР 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.</p> <p>ПР 4. Оцінювати й критично аналізувати соціально. особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.</p> <p>ПР 5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.</p> <p>ПР 6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.</p> <p>ПР 7. Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.</p> <p>ПР 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної</p>

	<p>філологічної спеціалізації. ПР 10. Збирати й систематизувати мовні та літературні факти. ПР 11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних. ПР 12. Дотримуватися правил академічної доброчесності. ПР 14. Створювати, аналізувати та редагувати тексти різних стилів та жанрів.</p>
--	--

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС / 90 години.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Етнолінгвістика». Предмет і завдання курсу «Етнолінгвістика». Основні поняття етнолінгвістики. Джерела етнолінгвістики. Проблеми взаємодії мови і культури. Зв'язок етнолінгвістики з іншими дисциплінами.

Тема 2. Етнолінгвістичний аспект дослідження традиційної обрядової та духовної культури. Одиниці різних планів обрядового тексту – акціонального, агентивного, реалемного, вербального – члени однієї парадигми. Етнолінгвістика та культурологія. Етнолінгвістика та фольклористика. Етнолінгвістика та етнологія. Етнолінгвістика та міфологія. Етнолінгвістика та психологія.

Тема 3. Етнолінгвістичний аспект дослідження явищ матеріальної культури. Символізм речі й слова. Концепт «Вода». Ареальні відмінності в розвитку концептуальних значень. Лексикографічні праці, у яких зафіксовано концептуальне значення слова.

Тема 4. Українська народна поетична символіка. Символ. Ознаки символу. Поділ на групи. Загальнослов'янські символи. Космогонічні слова-символи. Тваринна символіка. Рослинна символіка українців. Символічні ознаки символу.

Тема 5. Етнолінгвістичні корені української фразеології. Виникнення фразеологічних зворотів – результат мовного відображення специфіки народної культури. Внутрішня форма фразеологічних одиниць. Дослідження фразеологічних одиниць з погляду їх виникнення. Варіанти етимологічно прозорих фразеологізмів. Особливості функціонування ФО в українських

східнослов'янських говірок. Специфіка фразеологічних зворотів.

Тема 6. Етнолінгвістичний аспект української етимології. Зв'язок етнолінгвістики та етимології. Про походження слова *Україна*. З історії державних символів України. «Без верби й калини нема України». Народна символіка.

Тема 7. Етнолінгвістичне дослідження художнього тексту. Вивчення слововживання в художньому тексті: синонімічні ряди; народна термінологія; застаріла лексика. Художня тропіка: лінгвістична природа метафор, епітетів, порівнянь. Етнографічні описи як засіб пізнання художнього тексту.

3. Рекомендована література

Основні

1. Кононенко 2008 – Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : [навч. посіб. для ВНЗ] / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 327 с.
2. Пінчук 2005 – Пінчук О. Нариси з етно- та соціолінгвістики / О. Пінчук, П. Черв'як. – К. : Просвіта, 2005. – 152 с.

Додаткові

3. Бацевич 2009 – Бацевич Ф. С. Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси : [монографія] / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 192 с. (Серія «Монограф»).
4. Голубовська 2004а – Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : [монографія] / І. О. Голубовська. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
5. Єрмоленко 2009 – Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури : [монографія] / Світлана Яківна Єрмоленко. – К. : Інститут української мови НАН України, 2009. – 352 с.
6. Жайворонок 2004 – Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 23–35.
7. Жайворонок 2001 – Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : деякі аспекти досліджень / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48–63.
8. Жайворонок 2007 – Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : [нариси] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 264 с.
9. Колоїз 2014 – Колоїз Ж. В. Українська пареміологія : [навч. посіб. для студ. фак-ту української філології] / Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. – 349 с.
10. Конобродська 2007 – Конобродська В. Українська етнолінгвістика : на шляху пошуку (Замість передмови) / В. Конобродська // Етнолінгвістичні студії : зб. наук. праць / За ред. П. Ю. Гриценка. – Т. 1. – Житомир, 2007. – С. 7–19.
11. Кононенко 1999 – Кононенко В. І. Символи української мови / В. І. Кононенко. – ІваноФранківськ, 1999. – 270 с.
12. Кононенко 2001 – Кононенко В. І. Мова і народна культура / В. І.

Кононенко // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 62–69.

13. Коцюба 2010 – Коцюба З. Г. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsькому просторі (від універсального до національного) : [монографія] / З. Г. Коцюба. – Л. : ДП «Вид. дім «Укрпол», 2010. – 472 с.

14. Савченко 2013 – Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти : [монографія] / Л. В. Савченко. – Сімферополь : Доля, 2013. – 600 с.

Інтернет-ресурси

1. Бібліотека БДПУ (www.bdpu.org/library)

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>)

3. Лінгвістичний портал з української мови (<http://www.mova.info>)

4. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика : навчальний посібник для студентів факультету української філології/ Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.
<http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/0564/298/1/N.%20M.%20Sharmanova%20-%20Etnolinguistika.pdf>

5. Кононенко О. Українська міфологія та культурна спадщина. Харків : Фоліо, 2011. 728 с. <http://elib.nplu.org/view.html?id=2410>

6. Гумбольдт Вильгельм - Язык и философия культуры, скачать бесплатно книгу в формате fb2, doc, rtf, html, txt http://royallib.com/book/gumboldt_vilgelm/yazik_i_filosofiya_kulturi.html

7. Потебня А.А. Мысль и язык.pdf

https://vk.com/doc-36270223_121897818?dl=16c402676f43281c50

4. Методи навчання: впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, метод проблемного викладу матеріалу), робота з художнім текстом, метод бесіди, комп'ютерна підтримка навчального процесу.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

6. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64	задовільно		D (задовільно)

50-57			Е (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

